

دانشگاه گیلان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد گرایش علوم اقتصادی

عنوان

مطالعه تاثیر صادرات بخش کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی در ایران

استاد راهنما:

دکتر مهدی صفدری

استاد مشاور:

دکتر احمد اکبری

تحقیق و نگارش:

رضا مطیعی

خرداد ۱۳۸۸

۱۳۸۸ / ۷ / ۱۶
کتابخانه مرکزی دانشگاه گیلان

۱۲۱۸۹۸

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان بررسی تاثیر صادرات کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی در اقتصاد ایران قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد اقتصاد توسط دانشجو رضا مطیعی تحت راهنمایی استاد پایان نامه دکتر صفدری تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

رضا مطیعی

این پایان نامه واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ توسط هیئت داوران بررسی و درجه ~~معالجه~~ آن تعلق گرفت.

نام و نام خانوادگی	امضاء	تاریخ
استاد راهنما: دکتر صفدری		
استاد راهنما:		
استاد مشاور: دکتر اکبری		۸۸/۴/۱۹
داور ۱: دکتر پهلوانی		
داور ۲: دکتر کرباسی		
نماینده تحصیلات تکمیلی: دکتر یزدانی		

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب رضا مطیعی تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: رضا مطیعی

امضاء

تقدیم به
یار تمام راه
به همسر راست پیمانم

سپاسگذاری

بدینوسیله از تمامی کسانی که اینجانب را یاری نموده اند به ویژه از راهنمایی ها و حسن نظرات جناب آقای دکتر صفدری و جناب آقای دکتر اکبری که در طول انجام مراحل مطالعه، جریان امور را تحت نظر داشته اند، کمال امتنان و سپاسگذاری خود را ابراز می نمایم. همچنین داوران محترم آقایان دکتر کریم و دکتر پهلوانی که با دقت وافر، مشکلات و اشتباهات متن اولیه را گوشزد کرده اند، در بهبود و انسجام مطالعات کمک فراوانی به اینجانب نموده اند که در همینجا، سپاسگذاری خود را از زحمات ایشان اعلام می نمایم.

همچنین از استاد محترم جناب آقای دکتر پهلوانی و جناب دکتر پورقربان که مرا در این کار یاری دادند تا گامی پویاتر بردارم، کمال سپاسگذاری را دارم.

چکیده

بررسی رابطه میان صادرات و رشد اقتصادی و اینکه صادرات هر بخش اقتصادی چه نقشی در رشد و توسعه آن بخش ایفا می‌کند، از مسائل مورد توجه در هر کشور است. از آنجائیکه یکی از اهداف مهم برنامه‌های توسعه، صادرات غیر نفتی و گسترش آن است و محصولات کشاورزی از عمده‌ترین کالاهای غیرنفتی به شمار می‌آیند، اهمیت و تاثیر صادرات این کالاها بر رشد اقتصادی بخش کشاورزی و در پی آن رشد اقتصادی کل در کشور معین می‌شود.

با توجه به اینکه کشاورزی و بخش‌های مرتبط با آن یکی از مهمترین متغیرهای اثرگذار در اقتصاد کلان کشورها از جمله ایران می‌باشد، لذا بررسی تاثیر صادرات بخش کشاورزی بر ارزش افزوده این بخش در ایران در طی سالهای گذشته (۱۳۳۸-۱۳۸۶)، مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. در این مطالعه با استفاده از آزمون دیکی-فولر تعمیم یافته ADF و همچنین با استفاده از آزمون فیلیپس-پرون (۱۹۸۸) و پرون (۱۹۸۹)، پایایی و ناپایایی متغیرها مورد بررسی قرار گرفته و بر اساس مطالعه پسران و شین (۲۰۰۱)، با استفاده از تکنیک همجعی ARDL و با منظور کردن وقفه‌های مناسب تخمین‌های بلندمدت و کوتاه مدت سازگاری میان متغیرهای مورد نظر در یک مدل بکار گرفته شده است. نتایج تخمین بدست آمده از آزمون ARDL، حاکی از آن است که صادرات بخش کشاورزی تأثیر مستقیم و معناداری بر ارزش افزوده بخش کشاورزی داشته است. اگر یک درصد صادرات کشاورزی افزایش یابد ارزش افزوده این بخش به اندازه ۰/۱۳ افزایش می‌یابد. با توجه به این مطلب، ضریب صادرات بخش کشاورزی در این الگو نسبتاً کم است و علت آن این است که درآمدهای ارزی حاصل از صادرات کشاورزی اغلب جذب فعالیت‌های غیر کشاورزی همچون خدمات و صنعت می‌شود. پیشنهاد می‌شود برای تقویت و هدایت صحیح صادرات بخش کشاورزی باید از محل منابع بودجه جواز و مشوق‌های صادراتی را در پیش بگیریم، همچنین نسبت به تخصیص اعتبار طرح‌های مربوط به توسعه و تقویت توانمندی‌های صادرات بخش کشاورزی در استان‌ها اقدام نماییم.

طبقه بندی JEL : C52 , C22 , C12

واژه‌های کلیدی: صادرات، ارزش افزوده، کشاورزی، الگوی خودتوضیح با وقفه‌های توضیحی (ARDL)

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات.....
۲	۱-۱- مقدمه.....
۳	۲-۱- اهمیت موضوع.....
۴	۳-۱- هدف تحقیق.....
۵	۴-۱- سوالات تحقیق.....
۶	۵-۱- فرضیات تحقیق.....
۶	۶-۱- روش تحقیق.....
۶	۷-۱- ساختار تحقیق.....
۷	فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق.....
۸	۱-۲- مقدمه.....
۸	۲-۲- اصل مباحث نظری.....
۹	۲-۲-۱- نقش کشاورزی در فرایند توسعه کشورها.....
۱۱	۲-۲-۲- تجارت خارجی و رشد اقتصادی.....
۱۳	۲-۲-۳- نقش تجارت بین الملل در توسعه اقتصادی از دیدگاه نظری.....
۱۶	۲-۲-۴- صادرات.....
۱۷	۲-۲-۵- سیاست صادرات و توسعه اقتصادی.....
۱۸	۲-۲-۶- منافع مستقیم تجارت خارجی.....
۱۸	۲-۲-۷- منافع غیرمستقیم تجارت خارجی.....
۲۰	۲-۲-۸- استراتژی تشویق صادرات.....
۲۰	۲-۲-۹- استراتژی جانشینی واردات.....
۲۱	۲-۳- پیشینه تحقیق.....

۲۳۱-۳-۲- الگوی بلابالاسا (۱۹۷۷)
۲۴۲-۳-۲- الگوی میکائیلی (۱۹۷۷)
۲۵۳-۳-۲- الگور فدر (۱۹۸۲)
۲۷۴-۳-۲- کار تجربی بالاسا (۱۹۸۳)
۲۸۵-۳-۲- کاووسی و اثر ترکیب کالاهای صادراتی بر رشد اقتصادی (۱۹۸۴)
۳۲۶-۳-۲- کار تجربی راتی تام (۱۹۸۵)
۳۳۷-۳-۲- کار تحقیقی ایچرو اوتانی و دلانو ویدانوا در سال ۱۹۸۸
۳۵۸-۳-۲- الگوی محسن خان و وربنهارت (۱۹۹۰)
۳۷۹-۳-۲- الگوی اگوستین کوازی فوسو (۱۹۹۰)
۳۸۱۰-۳-۲- کار تجربی ادموند شیپی (۱۹۹۰)
۴۲۱۱-۳-۲- کار تجربی ادموند شیپی (۱۹۹۲)
۴۴۱۲-۳-۲- کار تجربی اگوستین کوازی فوسو (۱۹۹۶)
۴۷۱۳-۳-۲- اصفهانی و اثر صادرات و واردات در رشد اقتصادی (۱۹۹۹)
۴۹۱۴-۳-۲- لدرمن و ملونی (۲۰۰۳)
۴۹۱۵-۳-۲- ابریشمی و محسنی (۲۰۰۴)
۴۹۱۶-۳-۲- پهلوانی (۲۰۰۵)
۴۹۴-۲- نتیجه گیری
۵۱ فصل سوم: اقتصاد ایران و بخش کشاورزی
۵۲۱-۳- مقدمه
۵۳۲-۳- جایگاه بخش کشاورزی در اقتصاد ایران
۵۳۱-۲-۳- بخش کشاورزی در برنامه های عمرانی قبل و بعد از انقلاب
۵۹۲-۲-۳- سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی ایران
۵۹۳-۲-۳- سهم بخش کشاورزی از کل اشتغال نیروی کار

۶۱	۳-۳- وضعیت صادرات در ایران.....
۶۲	۳-۳-۱- صادرات غیرنفتی ایران.....
۶۳	۳-۳-۲- بررسی صادرات غیر نفتی قبل از انقلاب (سالهای ۵۷-۱۳۵۲).....
۶۶	۳-۳-۳- صادرات کالاهای کشاورزی در دوره قبل از انقلاب.....
۶۷	۳-۳-۴- بررسی صادرات غیرنفتی در دوره انقلاب و جنگ (۱۳۴۷-۱۳۵۸).....
۶۹	۳-۳-۵- صادرات کالاهای کشاورزی در طی دوره انقلاب و جنگ و بعد از آن.....
۷۱	۳-۳-۶- ترکیب صادرات کالاهای کشاورزی.....
۷۲	۳-۴- نتیجه.....
۷۳	فصل چهارم: روش تحقیق و مدل تجربی.....
۷۴	۴-۱- مقدمه.....
۷۴	۴-۲- چهارچوب نظری و تئوریک.....
۷۴	۴-۲-۱- آزمون دیکی فولر تعمیم یافته (ADF).....
۷۵	۴-۲-۲- آزمون ریشه واحد در حضور شکست ساختاری.....
۷۷	۴-۲-۳- آزمون فیلیپس و پرون.....
۷۸	۴-۳- آزمون ARDL.....
۷۹	۴-۴- الگوی تصحیح خطا (ECM).....
۷۹	۴-۵- معرفی مدل.....
۸۳	فصل پنجم: یافته های تحقیق.....
۸۴	۵-۱- مقدمه.....
۸۴	۵-۲- آزمون ریشه واحد دیکی - فولر (DF) و دیکی - فولر تعمیم یافته (ADF).....
۸۶	۵-۳- آزمون ریشه واحد در حضور شکست ساختاری و نتایج حاصل از آن.....
۸۸	۵-۴- آزمون ARDL کوتاه مدت و نتایج حاصل از آن.....
۹۰	۵-۵- نتایج آزمون بلندمدت ARDL.....

۹۳۶-۵- نتایج آزمون ECM
۹۴۷-۵- آزمونهای ثبات و تشخیص
۹۶۸-۵- جمع بندی و نتیجه گیری
۹۷ فصل ششم: جمع بندی و پیشنهادات
۹۸۱-۶- مقدمه
۹۹۲-۶- نتایج
۱۰۱۳-۶- پیشنهادات
۱۰۱۱-۳-۶- پیشنهادات مبتنی بر نتایج خاص
۱۰۲۲-۳-۶- پیشنهادها برای تحقیقات آتی
۱۰۳ فهرست منابع و مآخذ
۱۰۷ پیوست ها

فهرست جداول

صفحه	عنوان جدول
۲۴	جدول ۱-۲- نتایج کار تحقیقی بلابالاسا - بین کشوری (۱۹۶۰-۷۳).....
۲۸	جدول ۲-۲- نتایج کار تحقیقی بلابالاسا- بین کشوری(۱۹۸۳).....
۲۹	جدول ۳-۲- ضرایب همبستگی رتبه ای اسپرمن بین نرخ رشد صادرات و GNP.....
۳۱	جدول ۴-۲- نتایج تخمین الگوی اقتصادسنجی کاوسی(۱۹۸۴).....
۳۳	جدول ۵-۲- نتایج تخمین الگوهای اقتصادسنجی ایچرواوتان و دلانوویدانوا.....
۳۴	جدول ۶-۲- نتایج تخمین با توجه به تقسیم کشورها به گروههای درآمدی (۱۹۸۸).....
۳۶	جدول ۷-۲- نتایج برآورد مدل خان و رینهارت(۱۹۹۰).....
۳۷	جدول ۸-۲- نتایج برآورد مدل فوسو(۱۹۹۰).....
۴۰	جدول ۹-۲- همبستگی رتبه ای اسپرمن میان نرخهای رشد متوسط ۱۹۶۰-۱۹۷۰.....
۴۱	جدول ۱۰-۲- نتایج رگرسیونی الگوی ادموند شیپی (۱۹۶۰-۱۹۷۰).....
۴۳	جدول ۱۱-۲- نتایج برای کل نمونه و براساس سطح صنعتی شدن ۸۱- ۱۹۶۰.....
۴۶	جدول ۱۲-۲- نتایج رگرسیون (صادرات اولیه و رشد اقتصادی).....
۵۵	جدول ۱-۳- اعتبارات تخصیص یافته به بخش کشاورزی و سهم از کل اعتبارات برنامه
۵۶	جدول ۲-۳- اعتبارات عمرانی بخش کشاورزی - در برنامه اول توسعه (۷۲-۱۳۶۸).....
۵۷	جدول ۳-۳- رشد و سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی از GDP در طی سالهای برنامه اول.....
۵۷	جدول ۴-۳- انحراف معیار نرخ رشد ارزش افزوده بخشهای مختلف اقتصادی در برنامه اول
۵۸	جدول ۵-۳- اعتبارات عمرانی بخش کشاورزی در برنامه دوم توسعه میلیارد ریال.....
۵۹	جدول ۶-۳- شاخصهای اقتصادی بخش کشاورزی در ۹ دوره زمانی.....
۶۰	جدول ۷-۳- شاغلین بخش کشاورزی و سهم بخش کشاورزی از کل اشتغال.....
۶۱	جدول ۸-۳- ترکیب شاغلین بخش کشاورزی.....
۶۴	جدول ۹-۳- ارزش صادرات غیرنفتی، قبل از انقلاب(۵۷-۱۳۵۲).....

- جدول ۳-۱۰- سهم نسبی ارزش صادرات غیرنفتی در کل صادرات، در دوره قبل از انقلاب..... ۶۵
- جدول ۳-۱۱- اهمیت نسبی صادرات غیرنفتی در تأمین واردات کشور، دوره قبل از انقلاب ۶۵
- جدول ۳-۱۲- تحول سهم نسبی صادرات کشاورزی در صادرات غیرنفتی، دوره قبل از انقلاب ... ۶۷
- جدول ۳-۱۳- تحول ارزش صادرات غیرنفتی در دوره انقلاب و جنگ (۶۷-۱۳۵۸)..... ۶۸
- جدول ۳-۱۴- تحول ارزش کل صادرات کشور در دوره ی ۶۷-۱۳۵۸..... ۶۹
- جدول ۳-۱۵- تحول اهمیت نسبی سهم صادرات غیر نفتی در کل صادرات ۶۷-۱۳۵۹..... ۶۹
- جدول ۳-۱۶- تحول سهم نسبی صادرات کشاورزی در صادرات غیرنفتی، دوره انقلاب و جنگ .. ۷۱
- جدول ۵-۱- بررسی پایایی متغیرهای الگو در حالت سطح براساس آزمون دیکی - فولر ۸۵
- جدول ۵-۲- نتایج آزمون فیلیپس-پرون در سطح داده ها و تفاضل اول سریهای زمانی..... ۸۶
- جدول ۵-۳: نتایج آزمون پرون (1989) برای تعیین شکست ساختاری داده ها ۸۷
- جدول ۵-۴- برآورد ضرایب آزمون کوتاه مدت $ARDL(1,0,0,0,0,0)$ ۸۹
- جدول ۵-۵- برآورد ضرایب آزمون بلند مدت $ARDL(1,0,0,0,0,0)$ ۹۲
- جدول ۵-۶- برآورد آزمون ECM، متغیر وابسته DLY_a ۹۳

فصل اول

کلیات

در شرایط کنونی، حیات سیاسی و اقتصادی بسیاری از کشورهای در حال توسعه، از جمله ایران، به شدت متکی به درآمد حاصل از صادرات مواد اولیه است، در حالیکه در غالب این کشورها تنوع بسیار کمی در صادرات دیده می شود. در ایران نیز رهایی از اقتصاد متکی به درآمدهای نفتی، با عنایت به وجود استعدادهای مناسب تولید و صادرات برخی از محصولات و کالاهای غیرنفتی بویژه محصولات کشاورزی، از طریق شناخت استعداد منطقه ای و حمایت جدی از اینگونه استعدادها ضروری به نظر می رسد.

کشاورزی که شامل فعالیتهای گسترده زراعت، دامداری و باغداری و شیلات است، در دنیای صنعتی امروز نیز مهمترین نوع اشتغال در دنیاست، هر یک از فعالیتهای فوق با انواع رشته ها و ارتباطاتی که با مشاغل دیگر در بخش های مختلف صنعت، معدن، خدمات و بانکداری و غیره دارد، موجب آفرینش مشاغل بسیار متنوع تخصصی و عمومی در سطوح و درجات متعدد می شود.^۱ صادرات محصولات کشاورزی در یک کشور وقتی بوجود می آید که عرضه محصولات کشاورزی از تقاضای آن بطور مستمر بیشتر باشد و این صادرات مسلماً در تمام محصولات کشاورزی امکانپذیر نیست بلکه در یک سری از محصولات که کشور در آن محصولات از مزیت نسبی^۲ برخوردار باشد امکانپذیر است. تامین مایحتاج مواد غذایی و ارز لازم برای واردات محصولات صنعتی و اولیه، لازمه اش بدست آوردن ارز می باشد. تهیه ارز به دو روش امکانپذیر است: یکی با تولید و صادرات کالاهای صنعتی که در این مورد کشور ما آنچنان که باید نتوانسته صنعت را گسترش بخشیده تا بتواند با کشورهای پیشرفته و توسعه یافته رقابت کند. دومین راه بدست آوردن ارز، صادرات محصولات کشاورزی است که آن هم لازمه اش موثر کردن بخش کشاورزی و تولید مازاد بر مصرف داخلی است.

بخش کشاورزی ایران با وسعت زیاد ۱۶۴۸۰۰۰ کیلومتر مربع و تنوع آب و هوایی که اختلاف درجه حرارت در بین دو نقطه حتی به بیش از ۴۰ درجه می رسد امکان تولید زیاد محصولات کشاورزی را دارد و لازمه آن بهره گیری از بیوتکنولوژی و بالا

^۱ - گوهریان، محمد ابراهیم، (۱۳۷۴)، "مدیریت صادرات غیر نفتی (جلد اول)، اصول صادرات" موسسه مطالعات و پژوهشهای

بازرگانی، چاپ اول.

^۲ - comparative advantage

بردن راندمان در واحد سطح می باشد تا نه تنها در ۱۰ سال آینده بتواند به معنی واقعی کلمه در محصولات استراتژیکی به خودکفایی نسبی برسد بلکه قادر به صادرات محصولات کشاورزی و تامین ارز مورد نیاز به بخش صنعت هم باشد.^۱

بررسی وضعیت صادرات مستلزم نگرشی تازه و توجهی وافر به مقوله هایی از این دست است که در مسیر توسعه صادرات چه سیاست هایی را باید طرح کرد، ارزیابی کارشناسانه عملکردها و اینکه صادرکنندگان چه راهکارهایی را جهت تثبیت موقعیت ها و فرصت های جهانی اتخاذ نمایند و دست آخر اینکه نقش دولت در مسیر ارتقا و توسعه در امر صادرات چه می تواند باشد. گذشته از اینکه برای تحقق برنامه های توسعه و گسترش صادرات حمایت های همه جانبه ی دولت یک امر اساسی است، اما ضرورت بنیادی در ایجاد یک تحول اساسی و دگرگونی زیربنایی در بخش خصوصی نیز امری غیر قابل انکار است. بخش های خصوصی در جهت آماده سازی خود در میدان رقابتی جهانی و با شرکت های توانمند و چندملیتی راهی جز برنامه ریزی کارآمد و قوی و رعایت استانداردهای پذیرفته بین المللی و بهره گیری از اطلاعات وسیع و گسترده در زمینه کاری خود ندارند. در راستای اجرای سیاست های اصل ۴۴ می توان سرمایه گذاری در بخش کشاورزی را از طریق بهبود مشارکت های زودبازده میان بخش های دولتی تعاونی و خصوصی فراهم آورد و در این عرصه دولت می تواند با سیاست گذاری های مدون شرایطی پایدار و فضایی پویا برای سرمایه گذاری بخش تعاونی و خصوصی فراهم آورد و در جهت تحقق این سیاست ها توجه به فن آوری های روز و ذائقه بازار از ضروریات توسعه پایدار است. کارشناسان و صاحب نظران بازرگانی و اقتصاد بر این باورند که با فراهم کردن بستر مناسب و آماده سازی ابزار موجود جهت رشد توسعه صادرات در کشورهایی با اقتصاد پویا، زمینه های کسب موفقیت های پایدار سازمان های فعال در توسعه صادرات مهیا خواهد شد و این موفقیت ها سرانجام منجر به شکوفایی و رشد صادرات آن کشورها خواهد شد.

۱-۲- اهمیت موضوع

از بعد تاریخی، در فرایند توسعه، سهم کشاورزی در تولید و نیروی کار کاهش می یابد. این فرایند باعث شده تا برخی کارشناسان توسعه، بخش کشاورزی را به عنوان یک عامل فرعی در راستای توسعه به حساب آورند. از اینرو کاهش فرآورده ها و نیروی کار این بخش را می توان ناشی از سیاست های تبعیض آمیز (یک سونگر) داخلی و سازوکارهای تجارت بین المللی دانست. بخش کشاورزی، به عنوان محرک رشد اقتصادی، بویژه در کشورهای در حال توسعه فقیر مطرح بوده است و «کشاورزی» نقش مهمی در تولید ناخالص داخلی و اقتصاد روستایی ایفا کرده و بخش قابل ملاحظه ای از جامعه فقیران را

^۱ پروین، سهیلا، (۱۳۶۷)، "بررسی تحولات نظریات رشد اقتصادی و کاربرد آن ها در کشورهای در حال توسعه" پایان نامه

کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.

تحت تأثیر قرار می دهد. یک بخش سازمان یافته و یکپارچه کشاورزی می تواند به بهبود امنیت غذایی، کاهش قیمت محصولات غذایی، افزایش میزان اشتغال و درآمد، ایجاد پیوندهای اقتصادی مهم در زنجیره تولید و ایجاد تأثیرات مثبت در محیط زیست کمک شایانی کند.

با توجه به اینکه یکی از هدفهای اساسی برنامه سوم توسعه، گسترش صادرات غیرنفتی است و محصولات کشاورزی از عمده ترین کالاهای غیرنفتی به شمار می آیند، اهمیت و تأثیر صادرات این کالاها بر رشد اقتصادی بخش کشاورزی و در پی آن رشد اقتصادی کل در کشور معین می شود. بنابراین، گسترش مطالعات علمی در این مورد، ضروری به نظر می رسد.

صادرات فرصتی است که در اختیار واحدهای تولیدی قرار می گیرد تا ضمن رها شدن از محدودیت های بازار داخلی، با هدف گیری در بازارهای جهانی از سود اقتصادی حاصل در تولید بیشتر بهره برداری کنند. در این میان افزایش صادرات غیر نفتی مهمترین اصل در توسعه اقتصادی کشور است و بدون شک افزایش صادرات غیرنفتی با تأثیرات مستقیم بر افزایش درآمدهای ارزی امکان سرمایه گذاری را برای قرار گرفتن در مسیر رشد و توسعه اقتصادی هموار می کند و شرایط استفاده از بازارهای جهانی را در جهت رشد تولیدات داخلی فراهم می سازد.

در نگاهی به وضعیت صادرات در کشورمان و به صورت ویژه صادرات غیرنفتی، درمی یابیم که در چند سال اخیر با تلاش ارگان های اقتصادی کشور، حجم صادرات غیرنفتی ایران افزایش یافته و رقم آن از ۴/۲ میلیارد دلار در سال ۸۰ به بالای ۱۵ میلیارد دلار در سال ۸۶ رسیده است. اما بنا به نظرات کارشناسان، این آمار در حد تمام پتانسیل و توانمندی های کشور نیست و جای آن دارد که با ارایه راهکارهای تخصصی، چالش ها و مشکلات موجود در حوزه صادرات غیرنفتی کشور از بین برود و با همکاری بخش های خصوصی و دیگر ارگان های دولتی در جهت توسعه این بخش از صادرات و عدم وابستگی کشور به درآمدهای نفتی گام های بلندتری برداشته شود. اما در همین زمینه مهدی غضنفری، معاون وزیر بازرگانی ضمن اشاره به جایگاه بین المللی ایران در صادرات که تا سال ۲۰۰۶ از رتبه ۶۳ به رتبه ۲۷ نزول کرده است، بر این اعتقاد است که اگر در بررسی وضعیت صادرات، بسیاری از آمارها فقط با گذشته قیاس شود، موجب می شود تا تصور کنیم در صادرات به برتری رسیده ایم؛ حال آن که اگر میزان صادرات خود را با سایر کشورها مقایسه کنیم، به طور قطع چنین تصویری به وجود نخواهد آمد.

۱-۳- هدف تحقیق

هدف اصلی این پایان نامه بررسی اثر صادرات کشاورزی بر ارزش افزوده بخش کشاورزی است که یکی از مباحث مهم اقتصادی به شمار می رود. افزایش ضریب امنیت غذایی با تأکید بر تولید محصولات اساسی، توسعه صادرات محصولات کشاورزی، ارتقای امنیت سرمایه گذاری و تولید، توسعه بازار محصولات کشاورزی و حفاظت و بهره برداری پایدار از منابع

طبیعی و پایه تولید کشاورزی از مهم‌ترین اهداف برنامه چهارم توسعه برای بخش کشاورزی است. طی دو سال ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ با پی‌گیری برخی از رویکردهای برنامه چهارم توسعه و همچنین حمایت از طریق اولویت دادن در استفاده از تسهیلات، به ویژه تسهیلات حساب ذخیره ارزی، کاهش نرخ سود بانکی در بخش کشاورزی که با اعطای یارانه تسهیلات اعطایی، افزایش تسهیلات اعطایی میان مدت و دراز مدت به کشاورزان، تمدید و بخشیدن بدهی آنها به سیستم بانکی، پرداخت یارانه بیشتر به نهاده‌های کشاورزی، خرید تضمینی محصولات اساسی کشاورزی، خرید نقدی محصولات استراتژیک، تنظیم بازار محصولات کشاورزی و نیز بهبود میانگین بارندگی کشور، گروه کشاورزی در سال ۱۳۸۵ از رشدی معادل ۴/۷ درصد برخوردار شد. در این سال، سهم بخش کشاورزی در تأمین رشد اقتصادی کشور به ۰/۸۶ واحد درصد از ۶/۲ درصد رشد اقتصادی رسید. هدف برنامه چهارم توسعه به منظور رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی برای سال ۱۳۸۵، ۵/۹ درصد بوده است.

۱-۴- سوالات تحقیق

با نظر به اینکه بخش کشاورزی، موتور محرکه بسیاری از صنایع کوچک و بزرگ است و دارای نقش قابل توجه در اشتغال زایی نیز می‌باشد، با وجود امکانات و منابع بالقوه‌ی موجود، لزوم توجهی ویژه جهت ارتقای این بخش از صادرات ضروری به نظر می‌رسد. «صادرات، محور توسعه» شعار است که امسال برای روز ملی صادرات برگزیده شده است و نمایانگر ابعاد پراهمیت این مقوله به مثابه نیروی مولد برای توسعه پایدار اقتصادی است که این خود نقش و اهمیت صادرات کشاورزی را در کنار صادرات سایر کالاها در جهت گسترش صادرات غیرنفتی کشور روشن می‌سازد. در همین راستا لزوم توجه ویژه مسوولین به این امر نیاز است تا در جهت مقابله با مخاطرات و مشکلاتی که تولید و تجارت محصولات کشاورزی را در عرصه‌های بین‌المللی تهدید می‌کند، راهکار و تمهیداتی اساسی اتخاذ نمایند. سوال اصلی این تحقیق این است که:

- ۱) آیا بین صادرات بخش کشاورزی و ارزش افزوده آن رابطه‌ای وجود دارد یا خیر؟
- ۲) آیا صادرات بخش کشاورزی تاثیر مثبت و معناداری بر ارزش افزوده بخش کشاورزی در ایران دارد یا خیر؟
- ۳) تا چه میزان افزایش نرخ رشد صادرات کشاورزی بر نرخ رشد بخش کشاورزی اثر می‌گذارد؟
- ۴) علل اصلی توسعه بخش کشاورزی توسعه صادرات آن بخش است یا خیر؟
- ۵) عوامل موثر بر ارزش افزوده بخش کشاورزی کدامند؟

۱-۵- فرضیات تحقیق

فرضیاتی که در این تحقیق برای دستیابی به هدف ارتباط بین صادرات بخش کشاورزی و ارزش افزوده بخش کشاورزی و نیز در جهت پاسخگویی به سوالات مطرح شده در نظر گرفته شده به قرار زیر می باشند:

۱) بین صادرات بخش کشاورزی و ارزش افزوده این بخش یک رابطه خطی وجود دارد.

۲) نرخ رشد صادرات کشاورزی بر نرخ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی اثر مثبت دارد.

۳) نرخ رشد صادرات نفتی بر نرخ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی اثر مثبت دارد.

۱-۶- روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان نامه روش تحلیلی توصیفی می باشد. جمع آوری داده های این رساله از طریق کتابخانه ای بوده و برای مطالعه تجربیات موجود در این زمینه تحقیقی، از مقالات و سایتهای اینترنتی که در فهرست منابع نام برده شده است استفاده شده است.

تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از روشهای آماری و اقتصادسنجی و برنامه نرم افزاری Microfit صورت گرفته است. شاخصهای بکار رفته در مدل به دو روش خطی و غیرخطی برآورد شده اند. اغلب جداول آماری در این پایان نامه و برخی محاسبات توسط برنامه نرم افزاری Excel صورت گرفته است. لازم به ذکر است برای تعیین و محاسبه شاخص صادرات کشاورزی از داده های آماری سالهای ۱۳۳۸-۱۳۸۶ استفاده شده است و سپس روابط بین متغیرها برآورد شده است.

۱-۷- ساختار تحقیق

رساله حاضر از شش فصل تشکیل شده است. فصل اول شامل مقدمه، اهمیت موضوع، فرضیه تحقیق و هدف از تحقیق است. موضوع این رساله از این جهت اهمیت دارد که رابطه بین صادرات بخش کشاورزی و ارزش افزوده بخش کشاورزی در مطالعات مختلف نتایج متفاوتی بدست داده است. حتی در مورد کشورهای در حال توسعه نیز بسته به موقعیت این کشورها نتایج مختلف است و از آنجا که بحث درآمدهای صادراتی همیشه برای کشور ما موضوع مهم و سرنوشت سازی بوده پی بردن بر چگونگی تاثیر صادرات بخش کشاورزی بر رشد بخش کشاورزی حائز اهمیت است. فصل دوم مروری بر ادبیات موضوع و کارهای تجربی انجام شده در سایر کشورها دارد. در فصل سوم با مروری بر وضعیت صادرات ایران طی سالهای ۱۳۳۸-۱۳۸۶ مورد بحث قرار می گیرد و روش تحقیق و الگوی بکار رفته در این پایان نامه معرفی در فصل چهارم معرفی خواهد شد. سپس نتایج و تجزیه و تحلیل آنها در فصل پنجم براساس الگوی معرفی شده در فصل چهارم آورده خواهد شد. پیشنهادها و نقطه نظرها برای علاقه مندان به موضوع جهت تکمیل و ادامه این تحقیق در فصل ششم ارائه خواهد شد.

فصل دوم

ادبیات و پیشینه تحقیق

در تاریخ اندیشه های اقتصادی بحث اثر بخشی و اهمیت تجارت خارجی برای رسیدن به رشد اقتصادی به دوران مركاتیلیست ها و سوداگران باز می گردد. در اندیشه اقتصاددانان کلاسیک نیز مانند آدام اسمیت و دیوید ریکاردو و... اهمیت تجارت خارجی در اعتلای اقتصادی جوامع با توجه به فوائد تقسیم کار بین المللی، گسترش بازار داخلی مورد تأکید قرار گرفته است. محصول ناخالص داخلی (تولید سالانه) در ایران برحسب فعالیت های اقتصادی به چهار گروه کشاورزی، نفت، صنایع و معادن و خدمات تفکیک شده است. در سال های اخیر بخش کشاورزی به دلیل برخورداری از پتانسیل بالای صادرات و نقش حیاتی آن در تأمین غذای مردم و در عین حال، اتکای این صنعت به منابع و امکانات داخلی، بیشتر مورد توجه سیاست گذاران و دولت مردان کشورمان قرار گرفته است. با نظر به اینکه بخش کشاورزی، موتور محرکه بسیاری از صنایع کوچک و بزرگ است و دارای نقش قابل توجه در اشتغال زایی نیز می باشد، با وجود امکانات و منابع بالقوه موجود، لزوم توجهی ویژه جهت ارتقای این بخش از صادرات ضروری به نظر می رسد

۲-۲- اصل مباحث نظری

قابل ذکر است در مورد تجارت خارجی در نظریات اقتصادی دو استراتژی تشویق صادرات و جایگزینی واردات مطرح می شوند. استراتژی تشویق صادرات مورد حمایت اقتصاددانان نئوکلاسیک و محافظه کاران است. تکیه گاه نظری آن برتری تجارت آزاد، مکانیسم خودکار تثبیت و تعادل اقتصادی و عدم مداخله دولت در اقتصاد می باشد. استراتژی جایگزینی واردات بطور عمده در دو دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ اعتلا پیدا نمود و از طرف مجامع مالی بین المللی و بویژه بانک جهانی با اعطای کمکهای مالی و وام های بلند مدت مورد تأکید قرار می گرفت. در واقع استراتژی جایگزینی واردات را به عنوان سیاستی که جوهر و اصالت آن در تمایل به حفظ هویت ملی و کسب توسعه اقتصادی مستقل می باشد، بیان نموده اند. با توجه به اهمیت موضوع، در دهه های اخیر نظریه پردازان و محققین بسیاری مانند بالاسا^۱ (۱۹۷۸، ۱۹۸۵)، میکائیلی^۲ (۱۹۷۷)، فدر^۳ (۱۹۸۲)، کاووسی^۴ (۱۹۸۴)، رام^۵ (۱۹۸۵)، محسن خان^۶ (۱۹۹۰)، فوسو^۱ (۱۹۹۰-۱۹۹۶)، شیپی^۲ (۱۹۹۰، ۱۹۹۲) و ... به بررسی جنبه های مختلف رابطه رشد اقتصادی و صادرات پرداخته اند.

-
- 1- balassa
 - 2- Michaely
 - 3- Feder
 - 4- Kavovsi
 - 5- Ram
 - 6- Kaan